

Hadislerde Avcılık ve Av Hayvanları

Hunting and Hunting Animals in Hadiths

ÖZET

Avcılık, insanlık tarihinin en eski faaliyetlerinden biridir. Çöllerle kaplı bir coğrafyada yaşayan Arap toplumunda da avcılık önemli yaşam kaynaklarından birisiydi. Bu münasebetle İslâm dini konuya bigâne kalmamış, Kur'an ve sünnet aracılığıyla avcılık ve av hayvanlarıyla ilgili birçok hüküm getirmiştir.

İslâm'da avcılık, temel ihtiyaçları karşılama ve helal rızık elde etme amacıyla meşru görülmüştür ancak keyfi veya eğlence için yapılması yasaklanmıştır. Hz. Muhammed (s.a.v.), avlanmanın sadece gerektiğinde yapılmasını, hayvanlara eziyet edilmemesini ve doğal dengeyi korumasını öğütlemiştir. Avlanan hayvanın helal olması için İslâmi kurallara uygun şekilde öldürülmesi ve besmele çekilmesi gereklidir. Eti yenen hayvanların avlanması helal iken, yırtıcı ve eti yenmeyen hayvanların avlanması uygun görülmemiştir. İhramlıyken avlanmak yasaktır. İslâm, avcılıkta merhamet, çevre bilinci ve hayvan haklarına önem vererek bu faaliyetin belirli kurallar içinde yapılmasını öngörmüştür. Bu makalede avcılık ve av hayvanları hakkında Kur'an'ın verdiği bilgiler ve Hz. Peygamber'den nakledilen rivayetler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Avcılık, Av hayvanları, Helal, Haram.

ABSTRACT

Hunting is one of the oldest activities in human history. Hunting was one of the important sources of life in the Arab society living in a geography covered with deserts. On this occasion, the Islamic religion did not remain indifferent to the subject and introduced many provisions on hunting and game animals through the Qur'an and the Sunnah.

In Islam, hunting is considered legitimate for the purpose of meeting basic needs and obtaining halal sustenance, but it is forbidden to be done arbitrarily or for entertainment. Prophet Muhammad (PBUH) advised that hunting should only be done when necessary, that animals should not be tortured and that the natural balance should be preserved. In order for the hunted animal to be halal, it must be killed in accordance with Islamic rules and the besmela must be drawn. While it is halal to hunt animals whose meat is edible, it is not permissible to hunt predators and animals whose meat is not edible. It is forbidden to hunt while in ihram. Islam emphasizes compassion, environmental awareness and animal rights in hunting, and stipulates that this activity should be carried out within certain rules. This article will examine the information given by the Qur'an and the narrations of the Prophet about hunting and game animals.

Keywords: Hadith, Hunting, Hunting animals, Halal, Haram.

GİRİŞ

Avcılık, insanlık tarihi boyunca hem geçim kaynağı hem de bir spor olarak uygulanmıştır. (Erdem, 2009). İslâm dininde avcılık, belirli kurallar çerçevesinde helal kılınmıştır. Bu kurallar, avlanan hayvanın türü, avlanma şekli ve avcının ehliyeti gibi faktörlere bağlıdır. Bu çalışmada, İslâm'da avcılık ve av hayvanlarıyla ilgili hükümler incelenmektedir.

İslâm dini, insan hayatının her alanına dair rehberlik sunan bir öğreti bütünüdür. Bu rehberlik, sadece ibadetler ve ahlaki değerlerle sınırlı kalmayıp günlük hayatın pratik meselelerine de ışık tutar. Avcılık da insanlık tarihi boyunca hem geçim kaynağı hem de bir ihtiyaç olarak var olagelmiş bir faaliyettir. İslâm, avcılık konusunda belirli kurallar ve sınırlar getirerek, bu faaliyetin insani ve ahlaki ölçüler çerçevesinde gerçekleştirilmesini öngörmüştür. (Şener, 2009).

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünneti ve hadisleri, avcılıkla ilgili pek çok detayı içermektedir. Bu hadisler, avlanmanın hangi şartlarda caiz olduğu, av hayvanlarının hangi yöntemlerle avlanabileceği, av etinin helal olması için gereken şartlar gibi konularda Müslümanlara yol göstermektedir. Aynı zamanda, hayvanlara karşı merhametli olma, israf etmeme ve doğal dengeyi koruma gibi evrensel ilkeler de bu öğretilerin temelini oluşturur.

Yaşar Eksilme¹
Hikmet Gültekin²

How to Cite This Article

Eksilme, Y. & Gültekin, H. (2025). "Hadislerde Avcılık ve Av Hayvanları" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:7; pp:1229-1241. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16420403>

Arrival: 23 May 2025

Published: 26 July 2025

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İmam-Hatip, Uşak İl Müftülüğü, Uşak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Hadis ABD, Uşak, Türkiye. ORCID: 0000-0001-5526-487X.

² Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Hadis ABD, Uşak, Türkiye. ORCID: 0000-0001-9634-4681.

Bu makalede, hadisler ışığında avcılık ve av hayvanları konusunu ele alarak, İslâm'ın bu alana dair yaklaşımı incelenecektir. Avcılığın İslâmî ölçüler çerçevesinde nasıl yapılması gerektiği, avlanan hayvanların hukuku ve bu konuda dikkat edilmesi gereken ahlaki ilkeler üzerinde durulacaktır.

Lügatta Av

Av, karada, denizde, gölde veya akarsularda evcil olmayan hayvanları vurma veya yakalama işidir. (Güncel Türkçe Sözlük, “Av” Erişim 4 Nisan 2025). Arapça’da av- avlanmak “sayd” (صيد) olarak geçer. Avcıya “sâid” (صائد), avlanan hayvana ise “masîd” (مصيد) denir. Av, genellikle yabani hayvanları kapsar. (Zeyla‘î, 1313).

Terim Olarak Av

Fıkıh terimi olarak av, eti yenen, evcil olmayan veya vahşileşmiş, sahipsiz ve kesici bir aletle yakalanan hayvan olarak tanımlanır. (Buhûfî, ts.).

Avcı ise avı kendine iş edinen, başka hayvanları yakalamakta usta olan (Güncel Türkçe Sözlük, “Avcı” Erişim: 4 Nisan 2025) ve kanunen avcılık belgesine sahip olan kişilere denilir. Ülkemizde avcılık belgesi olmayan kişilerin avcılık yapması yasaktır. (Bora, 2005). Hukuki anlamda avcı, avlanma konusunda uzman ve kanuni belgelere sahip kişidir. İslâm’da avcının Müslüman, akıllı ve mümeyyiz olması gereklidir. Ehl-i kitap olanların avladıkları hayvanlar da belirli şartlarla helal kabul edilir. Mer’î kanunlara göre ehliyet sahibi olmayan kişilerin avlanması yasaktır. Aynı şekilde dinen de ehil olmayan kişilerin avı caiz değildir.

Dinimizde avcının ehliyet sahibi olması demek, hayvan boğazlama ehliyetine sahip olması demektir. Buna göre avcının müslüman, akıllı ve mümeyyiz olması gereklidir. Ayrıca Ehl-i kitap olanların yani asli olarak yahudi ve hristiyanların avladıkları avın yenilebilmesi için de akıllı ve mümeyyiz olma şartı vardır. Ehl-i kitap’tan sayılmayan gayr-i müslimlerin, mesela mecusilerin ve delilerin avladığı hayvanların etini yemek caiz değildir (Zuhaylî, 2012).

AV HAYVANLARI

KUR’ÂN’DA AV VE AVCILIK

Kur’ân’da avcılıkla ilgili birçok ayet bulunmaktadır. Mâide suresi 4. ayette, Allah’ın temiz ve helal olan hayvanları müminlere helal kıldığı belirtilir. Deniz avı ve deniz ürünlerinin helal olduğu da ayetlerde vurgulanır. Yine Kur’ân’da İhramlı iken avlanmanın yasak olduğu ve bu yasağa uymayanların cezalandırılacağı da belirtilir.

Kur’ân’da murdar hayvan, “Ölmüş hayvan, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına boğazlanan, (henüz canı çıkmamış iken) kestikleriniz hariç; boğulmuş, darbe sonucu ölmüş, yüksekte düşerek ölmüş, boynuzlanarak ölmüş ve yırtıcı hayvan tarafından parçalanmış hayvanlar ile dikili taşlar üzerinde boğazlanan hayvanlar, bir de fal oklarıyla kismet aramanız size haram kılındı.” (Mâide 5/3).

Meyte/(المَيْتَةُ)

Murdar Hayvan: Yenilmesi helal olan hayvanlar, eğer şeri usullere göre kesilmezlerse veya kendiliğinden ölürlerse “meyte” olarak adlandırılırlar. Murdar, kendiliğinden ölen veya şeriat kurallarına uygun şekilde kesilmemiş hayvanların etine verilen isimdir. Bu durum hem evcil hem de yabani hayvanlar için geçerlidir. Özellikle akıcı kanı olan kara hayvanları ve kuşlar, eğer usulüne uygun kesilmezlerse veya kendiliğinden ölürlerse murdar kabul edilirler. Bu tür etlerin tüketilmesi dinen caiz değildir. (Taberî, 2000).

Dem/(الدم)

Kan: Hayvan kesildiğinde akan kandır. Bu kan necistir temiz değildir. Ancak ciğer ve dalak gibi katı halde bulunan kanlar necis sayılmazlar. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadisinde, “Bize iki kan helal kılındı: ciğer ve dalak” buyurmuştur (İbn Mâce, “Et’ime”, 31). Ayrıca etin içinde kalan ve akıcı olmayan kan da necis sayılmamıştır. Bu konuda İslâm âlimleri arasında görüş birliği vardır. (Taberî, 2000).

Hinzır/(الخنزير)

Domuz Eti: Domuz eti Kur’ân’da ismen zikredilerek haram kılınan tek hayvandır. Domuzun evcili de yabanisi de necistir ve etini yemek haramdır (Taberî, 2000). Kara hayvanı olan domuzun etini yemek bütün mezheplere göre haramdır. Çünkü Kur’ân bunu açık bir şekilde haram kılmıştır. Ancak su hayvanı olup domuza benzeyen canlı (kapibara) hakkında mezhepler arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Hanefîler haram kabul ederken Hanbelî ve Şâfiîler helal saymışlardır. (Cezîrî, 2010). İmam Mâlik ayetteki domuz eti ifadesinin âm olması sebebiyle kendisine sorulan bir soruya cevap olarak *siz ona su domuzu diyorsunuz* demiş ve bu hayvanın etini yemeyi mekruh görmüştür (Zuhaylî, 2012). Hem evcil hem de vahşi hayvanlar kategorisinde yer alan bu hayvan otçul ve etçildir. Azı dişlerinin bulunması ve pislik yemesi nedeniyle yırtıcı olarak sınıflandırılırken, toynaklı olması ve otlar

beslenmesi gibi özellikleriyle de evcil hayvanlar grubunda değerlendirilmiştir. Derisi, diğer hayvanların aksine kılız ve tüysüzdür. Kara domuzu yiyecek seçiminde temiz ve pis ayrımı yapmaz; çöp, leş, fare ve yılan gibi şeyleri de tüketir. Dişi domuzlar 6-7 aylıkken gebe kalabilir ve bir seferde 6 ila 12 arasında yavru doğurabilirler. Ortalama ömürleri 20 yıldır. Görme duyuları zayıf olmasına rağmen koku alma ve iştme yetenekleri oldukça gelişmiştir (Demîrî, 2003). Yabani domuzlar, evcil domuzlara göre daha büyük ve güçlü olup kalın ve sert kıllara sahiptirler. Renkleri genellikle siyah, kahverengi ve gridir. Erkek yabani domuzların üst çenesinde büyük ve keskin köpek dişleri bulunur. Dişilerin erkeklere göre köpek dişleri daha küçüktür. Büyük ve uzun bir burunları vardır, bu da yiyecek bulma ve toprağı kazma konusunda kolaylık sağlar. Yabani domuzlar ormanlıklarda, bataklıklarda, çalılıklarda ve tarım arazilerinde yaşayabilen bir memelidir. Yurdumuzda ve bütün Avrupa ülkelerinde yaşarlar. Rusya'nın batı tarafı, İran Kafkasya, Afganistan ve Tibet'e kadar büyük bir coğrafyada yaşam sürdürürler. Suriye, Irak, Lübnan, Filistin, Mısır, Tunus, Cezayir gibi ülkelerde de yaşarlar. Ülkemizde yabandomuzu avı iki şekilde yapılır. Biri bek biri de sürekle avdır³ (Bora, 2005).

Allah'tan Başkası Adına Kesilen / (وَمَا أَهْلَ لَغَيْرِ اللَّهِ)

Allah'tan başkası adına kesilen hayvan: İslâm dininde, hayvanların kesimi belirli şer'î kurallara tabidir. Bu kuralların en temel unsurlarından biri, hayvanın kesimi sırasında Allah'ın isminin anılmasıdır. Allah'ın ismi zikredilmeden veya Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar, dinen murdar kabul edilir ve bu tür hayvanların etlerinin tüketilmesi haramdır. Bu durum, hem Kur'an-ı Kerim'de hem de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerinde açık bir şekilde belirtilmiştir. Cahiliye döneminde, Arap toplumunda putperestlik yaygın bir inanç biçimiydi. Müşrikler, hayvanları keserken kendi putlarının isimlerini anar ve bu şekilde kesim işlemini gerçekleştirirlerdi. Bu uygulama, İslâm'ın tevhid inancıyla tamamen çelişen bir durumdu. İslâm'ın gelişiyle birlikte, bu tür uygulamalar kesin bir şekilde yasaklandı. Kur'an-ı Kerim'de, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etlerinin yenmeyeceği açıkça ifade edilerek şöyle buyrulmuştur: “Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları yemeyin. Kuşkusuz bu, bir yoldan çıkıştır” (En'âm 6/165). Bu ayet, kesim sırasında Allah'ın isminin anılmasının ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır (Taberî, 2000).

Munhanika / (الْمُنْحَنَاقَةُ)

Kur'an-ı Kerim'de “munhanika” olarak adlandırılan hayvan, başını bir yere sıkıştırarak veya boynuna dolanan bir ip sebebiyle boğularak ölen hayvandır. Bu durum, hayvanın nefes alamayacak şekilde sıkışması sonucu gerçekleşir. Bir ineğin bağlı olduğu ipin boynuna dolanarak boğulması bu kapsamda değerlendirilir. Cahiliye döneminde müşrikler hayvanları bu şekilde öldürüp tüketmekteydiler (Taberî, 2000). Günümüzde de müslüman olmayan ülkelerde hayvanın acı çekmemesi için boğularak veya elektrik şoklama ile öldürüldüğü bilinen bir uygulamadır (Taberî, 2000).

Mevkûza / (الْمَوْقُودَةُ)

Vurularak öldürülen hayvana denilir. Bir hayvanın sopa, taş, tahta parçası veya benzeri bir cisimle dövülerek öldürülmesidir. Bu tür öldürme şekli, cahiliye döneminde yaygın olan bir uygulamaydı. İnsanlar, hayvanları boğazlamak yerine sopayla vurarak öldürüyorlardı. İslâm, bu şekilde öldürülen hayvanların etlerini müslümanlara haram kılmıştır (Taberî, 2000).

Mütereddiye / (الْمُتَرَدِّيةُ)

Yüksek bir yerden yuvarlanarak düşüp ölen hayvana “mütereddiye” denir. Bu düşüş, bir dağdan, ağaçtan, damdan veya kuyuya düşme şeklinde gerçekleşebilir (Taberî, 2000). Buna günümüzde seyir halinde olan canlı hayvan nakil araçlarından düşüp ölen hayvanları da ekleyebiliriz. Bu tür ölümler, hayvanın doğal olmayan bir şekilde hayatını kaybetmesidir ki bu onun etini yemeyi haram kılar.

Natîha / (النَّطِيحَةُ)

Boynuzlanarak öldürülmüş: Büyükbaş ya da küçükbaş hayvanların birbirlerini süserek, boynuzlayarak öldürmeleridir. Bu şekilde ölen hayvanlar murdardır ve etleri yenilmez. Ancak henüz ölmemiş ama ölüm darbesi alan bir hayvan ölmeden önce boğazlanırsa o zaman etini yemek helal olur (Taberî, 2000).

Yırtıcıların Yediği / (وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ)

Yırtıcı hayvanların parçalayıp yediği hayvanlar murdar olur. Aslan, kurt, köpek gibi yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanmış koyun, keçi gibi hayvanlar ölmeden önce kesilirlerse etlerini yemek helal değilse haramdır. Cahiliye

³ Bek Avı: Sabit bir noktada pusu kurularak yapılan av şeklidir. Sürek Avı: Av hayvanları grup halinde sürülerek hayvanların belirli bir bölgeye yönlendirilmesi ve avlanması metodudur.

devrinde müşrikler siba‘ın yani yırtıcı hayvanların parçalayıp öldürdükleri koyun, keçi, sığır, deve gibi hayvanların etlerini yiyorlardı. Kur‘ân bu şekilde öldürülen hayvanların etini yemeyi haram kılmıştır (Taberî, 2000).

Sunaklarda Boğazlananlar / (وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ)

Bunlar putlar veya dikili taşlar önünde kurban edilen hayvanlardır. Aslında bu hayvanlar da Allah adına kesilmeyen hayvanlar sınıfında değerlendirilirler (Taberî, 2000).

Günümüzde yatır ziyaretlerinde kesilen kurbanlar da cahiliye adetlerine benzemektedir. Çünkü insanlar “Biz bu adağımızı falan zat için kesmeye götürüyoruz” diyorlar. Kurbanı orada kesip yiyorlar, “Adağımızı adadık duamızı yaptık” deyip evlerine dönüyorlar. Bilerek ya da bilmeyerek müşriklerin yaptıkları bu uygulamaya benzer bir iş yapmış oluyorlar. Veleve ki yatırlarda adağı kesenler “Biz bunları besmele getirip boğazlıyoruz” deseler de bu Şii gulat fırkaların yaptıklarına benzemektedir. Bu adetler kavuşulan bir nimet veya atlatılan bir sıkıntıya şükür niyetiyle yapılan adak ibadetinin anlamıyla da çok fazla uyuşmamaktadır.

HADİSLERDE AV HAYVANLARI

Kur‘ân haricinde hadislerde de avcılıkla ilgili birçok detay bulunmaktadır. Kur‘ân av köpekleriyle avlanmanın helal olduğunu belirtmektedir: “(Ey Muhammed!) Sana, kendilerine nelerin helâl kılındığını soruyorlar. De ki: “Size temiz ve hoş olan şeyler, bir de Allah‘ın size verdiği yeteneklerle eğitip alıştırdığınız avcı hayvanların tuttuğu (avlar) helâl kılındı. Onların sizin için tuttuklarından yiye. Onu (av için) salarken üzerine Allah‘ın adını anın (besmele çekin). Allah‘a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk görendir” (Maide, 5/4). Bu teyid ve tebyin için Hz. Peygamber de avlanırken besmele çekilmesi gerektiğini ve eğitilmiş köpeklerle avlanmanın helal olduğunu belirtmiştir. Sahabeden birisi Hz. Peygambere av ile ilgili şöyle bir soru sormuştu: “Ey Allah‘ın Resulü! Ben avcılığın yaygın olduğu bir yerde yaşıyorum. Okumla, bazen eğitilmiş bazen de eğitilmemiş köpeklerle avlanıyorum. Bunlardan hangisinin helal olduğunu bana bildirir misin?” Hz. Peygamber bu soruya şu cevabı verdi: “Okunla avlandığın zaman besmele çekerek avladığın hayvanları yiyebilirsin. Eğitilmemiş köpeklerle avladığın zaman ise ancak avladığın hayvanı boğazlamaya fırsat bulduğun takdirde yiyebilirsin” (Nesâî, “Sayd”, 4).

Hiz. Peygamber, “O (av eti), Allah‘ın size yiyecek olarak verdiği bir ikramdır” buyurmuştur (Müslim, “Hac”, 8; Tirmizî, “Hac”, 25). Adiy b. Hatim‘den (r.a.) nakledildiğine göre o Hiz. Peygambere mi‘rad ile avlanmanın hükmünü sormuş, Hiz. Peygamber de: “Mi‘radın sivri tarafı ava isabet ederse ye, mi‘radın enli tarafı isabet ederse yeme. Çünkü mi‘radın enli tarafı ile vurulan av vekizdir”⁴ buyurmuştur (Buhari, “Zebâih”, 2).

Amr b. Şuayb‘ın babası yoluyla dedesinden naklettiği rivayete göre bir adam, “Ey Allah‘ın Resulü! Benim öğretilmiş köpeklerim var. Onlar hakkında bana fetva ver” dedi, Hiz. Peygamber de “Köpeğin senin için tuttuğunu ye” şeklinde cevap verdi. Adam, “Köpek avı öldürmüştü” diye sorunca da “Öldürse de yiyebilirsin” şeklinde cevap verdi. Adam “Yay ile avladığım hakkında bana fetva ver” deyince Hiz. Peygamber “Okunun sana geri getirdiğini ye” buyurdu. Adam, “Avımı gözden kaybetmişsem” diye sorunca da Hiz. Peygamber, “Avı gözden kaybetse de ye. Yeter ki üzerinde senin okundan başka bir ok izine rastlamamış olası veya av kokmuş olmasın” buyurdu (Nesâî, “Sayd”, 16).

Tirmizî‘nin Cabir‘den (r.a.) rivayet ettiği hadise göre “Resûlullah (s.a.v.) mecusi köpeğinin avladığı avın etini yemeyi yasaklamış” (Tirmizî, “Sayd, 2) ve bir başka hadiste de şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz ki İbrahim (a.s.) Mekke‘yi haram kılmıştır. Ben de Medine‘nin iki taşlığı arasını haram kıldım. Oranın ağacı kesilmez, avı da avlanılmaz” (Müslim, “Hac”, 458).

Peygamber Efendimiz Kur‘ân‘da yasaklanan hayvanlar haricinde daha başka hayvanların da haram olduğunu bizlere haber vermiştir. Bu yetki Allah‘ın ona verdiği bir görevdir: “(Peygamber) onlara iyi ve temiz şeyleri helal, kötü ve pis şeyleri haram kılar” (Â‘raf, 7/157). Başka bir ayette de “Deniz avı ve onu yemek size helal kılındı” buyrulmaktadır (Maide 5/96). Yine Peygamber Efendimize deniz suyu hakkında soru sorulmuş o da bu ayetin tefsiri sadedinde olacak şekilde şu cevabı vermiştir; “Onun (denizin) suyu temiz, ölüsü helaldir” (Nesâî, “Sayd”, 35). Ayrıca tavşan, yabani eşek, sırtlan, at, keler, kirpi, serçe, tavuk, toy kuşu, çekirge ve ceylan gibi hayvanların avlanması ve yenmesiyle ilgili hükümler hadislerde açıklanmıştır.

KARA AV HAYVANLARI

Azı Dişi ve Pençesi Olan ve Avını Parçalayan Hayvanlar

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ وَعَنْ كُلِّ ذِي مَخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ

⁴ Vekiz: Taş, sopa gibi sert cisimlerle vurularak öldürülen hayvan.

İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber azı dişi olan yırtıcı hayvanların ve pençesi olan kuşların (etini yemekten) menetmiştir” (Müslim, “Sayd”, 16; Ebû Davûd, “Et’ime”, 33; Tirmizî, “Sayd”, 11).

İslâm dininde, azı dişleriyle avlanan ve saldırgan olan hayvanların etlerini yemek haram kılınmıştır. Kurt, aslan, kaplan, ayı, pars, köpek, kedi, tilki, gelincik, maymun, sincap ve samur gibi hayvanlar bu gruba girer. Ancak deve gibi, azı dişi olsa da saldırgan olmayan hayvanların etleri helaldir (Bilmen, 2005).

Yukarıda zikrettiğimiz hayvanlardan tilki, samur ve sincabın Şâfiî mezhebine göre etlerinin yenilmesi caizdir. Çünkü Şâfiiler azı dişi olan hayvanların haram sayılması için, azı dişlerinin güçlü ve hayvanın saldırgan olması gerektiğini savunurlar. İmam Mâlik’e göre dört ayaklı yırtıcı hayvanların etlerinin yenilmesi mekruhtur. Fakat daha sonra gelen Mâliki mezhebi âlimleri bunun haram olduğu görüşünü benimsemişlerdir (Zuhaylî, 2012).

Benzer şekilde, pençeleriyle avlanan, leş yiyen ve yırtıcı tabiatlı kuşların etleri de haram veya tahrimen mekruhtur. Şahin, atmaca, çaylak, kerkenez, akbaba, karga, kuzgun, alaca ve yarasa gibi kuşlar bu kapsamda değerlendirilir. Buna karşılık, güvercin gibi pençeli olup da avcılık yapmayan kuşların etleri yenilebilir (Bilmen, 2005). Ancak Mâliki mezhebine göre ister pençeli olsun ister olmasın bütün kuşlar helaldir (Zuhaylî, 2012). Ekin kargası temiz danelerle beslendiği için ittifakla helal kabul edilir (Kâsânî, 1986; Şîrbînî, 1994; İbn Kudâme, 1969).

Tavşan/(الارنب)

Hiz. Peygamber döneminde avlanan hayvanlardan birisi de tavşandır. Tavşan, kısa kollu ve uzun bacaklı bir av hayvanıdır. Hem vahşi hem de evcil olabilir. Tavşanlar, gözleri açık uyurlar ve bu nedenle avcılar onları uyanık sanabilirler, ancak aslında uyku halindedirler. Araplar arasında yaygın bir inanışa göre, tavşan denizi görünce ölmüş. Bu yüzden sahillerde tavşan bulunmazmış. Ancak bu inanışın bilimsel bir temeli yoktur. Tavşan, yarasa ve sırtlan gibi hayvanların hayız gördüğü iddia edilir (Demîrî, 2003). Tavşan, Türkiye’de en sık görülen ve avlanan hayvanlardan biridir. Yılda bir veya iki kez yavru ve yavrularını toprak altındaki inlerde büyütür. Her yavru lamada 3 ila 6 arasında yavru dünyaya getirir. Tavşanın hamilelik süresi yaklaşık 40 gündür. Bu nedenle, tavşanların yavru lamada döneminde avlanmaması önemlidir. Çünkü bu dönemde avlanıldığında, toprak altında saklanan yavru lar ölebilir (Bora, 2005). 2024-2025 av sezonu kurallarına göre, bir av gününde yalnızca bir tavşan avlanabilir. Birden fazla tavşan avlamak yasaktır. Ayrıca, ülkemizin birçok bölgesinde tavşan avcılığı Ekim ayından Ocak ayının sonuna kadar yapılabilir. Ege Bölgesi için av sezonu 12 Ekim 2024’te başlar ve 19 Ocak 2025’te sona erer. Bu tarihler, avcılık faaliyetlerinin düzenlenmesi ve doğal dengenin korunması için belirlenmiştir (“Resmî Gazete”, 2024).

Tavşan etini Hiz. Peygamberin yemekten çekindiğine dair rivayet yanında, kabul ettiğine dair de rivayet vardır.

1. Hiz. Peygamberin tavşan etini kabul ettiğine dair rivayet:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: أَنْفَجْنَا أَرْثَبًا وَنَحْنُ بِمَرِّ الظَّهْرَانِ، فَسَعَى الْقَوْمُ فَلَغَبُوا، فَأَخَذْتُهَا فَجِئْتُ بِهَا إِلَى أَبِي طَلْحَةَ، فَذَبَحَهَا فَبَعَثَ بِوَرِكَيْهَا أَوْ قَالَ: بِفَخْذَيْهَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَبِلَهُ.

Enes (r.a.) anlatıyor: “Merru’z-Zehran denilen yerde önümüzden bir tavşan fırladı. İnsanlar arkasından koşular fakat yorulup durdular. Ben tavşanı yakalayıp Ebû Talha’ya getirdim. Ebû Talha onu kesip Resûlullah’a iki veya bir budunu gönderdi, Hiz. Peygamber de bunu kabul etti” (Buhari, “Zebâih”, 32).

2. Hiz. Peygamberin tavşan etini yemekten kaçındığına dair rivayet:

إِنَّ رَجُلًا جَاءَ بِأَرْثَبٍ قَدْ صَادَهَا فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ بَنَ عَمْرٍو مَا تَقُولُ قَالَ قَدْ جِئْتُ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا جَالِسٌ فَلَمْ يَأْكُلْهَا وَلَمْ يَنْهَ عَنْ أَكْلِهَا وَزَعَمَ أَنَّهَا تَحِيضُ.

Bir gün Resûlullah’a (s.a.v.) bir tavşan getirilmişti. Ben de orada oturuyordum. Hiz. Peygamber onu yemedi fakat yenilmesini de yasaklamadı. O tavşanın hayız görmekte olduğunu düşünüyordu (Ebû Davûd, “Et’ime”, 27).

Tavşan eti Hanefî, Mâliki, Hanbelî ve Şâfiî mezheplerinin ittifakıyla helal kabul edilmiştir (Cezîrî, 2010). Ancaak Şiiler bu hükmün dışında bir görüş benimsemişlerdir.

Yabani Eşek/(الحمار الوحشي)

Hadiste ihramsız kimsenin avladığı avdan ihramlı kişilerin avcıya av esnasında işaret ve yardım etmemek şartıyla yiyecekleri, yaban eşiği avlamanın ve etinin yenilmesinin helal olduğu bildirilmektedir. Yabani eşek olarak hadislerde geçen ve avlanılan hayvan zebra olarak bilinen hayvan değildir. Zebra Afrika bölgesinde yaşayan bir eşek türüdür. Hiz. Peygamber zamanında sahabiler tarafından avlanılan vahşi eşek Asya kıtasında yaşayan yabani eşek türüdür. Bu yabani eşiğin rengi kızılımtıraktır. Görünüş olarak daha çok evcil eşeklere benzemektedir ve eti ittifakla helal kabul edilmiştir. Çünkü Hiz. Peygamber zamanında birçok kez sahabe tarafından avlanılmış ve

yenilmiştir. Hz. Peygamber de bunun yenilmesini onaylamış ve “Bu av size Allah’ın bir ikramıdır” buyurmuştur (Buhârî, “Cihad”, 88). Bu konuda Ebû Katâde’den (r.a.) gelen hadisin metni şöyledir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَتَّى إِذَا كَانَ بَعْضُ طَرِيقِ مَكَّةَ، تَخَلَّفَ مَعَ أَصْحَابٍ لَهُ مُحْرَمِينَ، وَهُوَ غَيْرُ مُحْرَمٍ، فَرَأَى حِمَارًا وَخَشِيًا، فَاسْتَوَى عَلَى فَرَسِهِ، فَسَأَلَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَتَاوَلَوْهُ سَوَطَهُ، فَأَبَوْا، فَسَأَلَهُمْ رُحْمَهُ فَأَبَوْا، فَأَخَذَهُ، ثُمَّ شَدَّ عَلَى الْحِمَارِ، فَفَقَّتْهُ، فَأَكَلَ مِنْهُ بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَبَى بَعْضٌ، فَلَمَّا أَدْرَكُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلُوهُ عَنْ ذَلِكَ، قَالَ: إِنَّمَا هِيَ طُعْمَةٌ أَطْعَمَكُمْوَهَا اللَّهُ، وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ: فِي الْحِمَارِ الْوَحْشِيِّ، مِثْلُ حَدِيثِ أَبِي النَّضْرِ قَالَ: هَلْ مَعَكُمْ مِنْ لُحْمِهِ شَيْءٌ.

Ebû Katâde Hudeybiye yılında, seferde Resûlullah’la beraber idi. Mekke yolunda Ebû Katâde bazı arkadaşlarıyla geride kaldı. (Çünkü Peygamber onları, düşmanı keşif için göndermişti). Arkadaşları ihramlı, Ebû Katâde ise ihramsızdı. Bu sırada bir yaban eşeği gördü, hemen atının üzerine binip doğruldu ve arkadaşlarından kamçısını uzatıp vermelerini istedi, (onlar ihramlı oldukları için) çekinip vermediler. Bunun üzerine kendisi inip eşyalarını aldı, sonra atını yaban eşeğinin üzerine sürdü ve onu yaralayıp öldürdü. Ashaptan bazıları onun etinden yedi, bazıları da çekinip yemediler. Resûlullah’a ulaştıklarında bunun yenilip yenilmeyeceğini sordular. Resûlullah da “Bu ancak yenilecek bir şeydir, Allah onu size yenilecek bir taam kıldı” buyurdu. Başka bir rivayette ise “Onun etinden beraberinizde bir şey var mı” diye sordu (Buhârî, “Cihad”, 88).

Yabani eşek ve zebraların eti dört mezhebin ittifakıyla helal kabul edilmiştir (Cezîrî, 2010).

Sırtlan/(الضبع)

Post rengi kirli sarı üzerine siyah çizgilidir. Kılları sert, seyrek ve uçları siyahtır. Boynunda at yelesine benzer sert bir yele bulunur. Uzunluğu yaklaşık 1 metredir. Ön ayakları uzun, arka ayakları kısadır, bu nedenle hızlı koşamaz ve avını yakalamakta zorlanır. Daha çok leş, hasta hayvanlar veya kapalı alanlarda sıkışmış hayvanlarla beslenir. Koyun ve köpeklerle saldırabilir. Boyun kasları güçlüdür, büyük kadvraları sürükleyebilir. Gece aktif olup, gruplar halinde gezerler. Ulumaları tiz ve rahatsız edicidir, ayrıca pis kokarlar. Güçlü dişleri ve pençeleriyle tehlikeli bir hayvandır. Köpeklerle karşı saldırgan davranışlar sergileyebilir (Huş, 1974). Türkiye’de Kaz dağları, Çanakkale, Edremit, Ezine, Ayvacık, Balıkesir ve Güney/Güneydoğu Anadolu bölgelerinde sırtlana rastlanır. Ayrıca Güneybatı Asya ve Kuzey Afrika’da da yaşar. Çizgili sırtlan, oldukça cesur bir hayvandır. Hatta aç kaldığında evlere ve ahırlara kadar sokulabilir. Köpekler bile sırtlana saldırmaya cesaret edemezler. Genellikle zararlı olarak görülür ve bu nedenle öldürülmeleri yaygındır. Yara izleri taşıyan, sert bir görünüme sahiptir (Huş, 1974). Benekli sırtlan, Güney ve Doğu Afrika’da yaşar. Post rengi açık kırçıl veya pas kırmızısı tonlarındadır ve üzerinde koyu renkli benekler bulunur. Açık alanlarda yaşar ve oldukça saldırgan bir türdür. İnsanlara saldırdığı, uyurken boğduğu ve yediği söylenir. Derin mezarlara gömülmemiş ölüleri çıkarıp yediği de rivayet edilir (Huş, 1974).

Her iki sırtlan türü de çevrelerinde korku uyandıran, saldırgan ve cesur hayvanlardır. İnsanlar ve diğer hayvanlar için potansiyel tehdit oluşturabilirler. Özellikle benekli sırtlan, insanlara yönelik saldırılarıyla bilinir ve bu nedenle tehlikeli kabul edilir (Huş, 1974). Sırtlanlar yuvalarını mağaralarda kurarlar. Gebelik süreleri yaklaşık 90 gündür. Sırtlan bir doğumda iki ila dört yavru doğurur (Bora, 2010). Sırtlan etinin yenebileceğine dair hadisi İmam Tirmizî rivayet etmektedir:

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُيَيْنٍ عَنْ ابْنِ أَبِي عَمَّارٍ قَالَ سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الضَّبْعِ فَأَمَرَنِي بِأَكْلِهَا فَقُلْتُ أَصِيدُ هِيَ قَالَ نَعَمْ. قُلْتُ أَسْمَعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ نَعَمْ.

Ebû Ammâr’ın oğlu diyor ki: Ben Cabir b. Abdullah’a sırtlanı sordum o da yememi emretti. Ben “O av mıdır” dedim, “Evet” dedi. “Sen bunu Resûlullah’tan mı işittin” dedim, o da “Evet” diye cevap verdi” (Tirmizî, “Hac”, 28). İbn Mâce’nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber ihramlının sırtlan avlanması (suçu) sebebiyle bir koç (kesme cezasına) hükmetmiş ve bunu av (hayvanlarından) saymıştır (İbn Mâce, “Hac”, 90).

عَنْ خُزَيْمَةَ بْنِ جَرْءٍ، قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِي الضَّبْعِ قَالَ وَمَنْ يَأْكُلُ الضَّبْعَ.

Huzeyme b. Cez’den (r.a.) şöyle demiştir: Ben bir kere “Yâ Resûlallah! Sırtlan hakkında ne buyurursunuz” diye sordum. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) “Sırtlanı kim yer buyurdu” (İbn Mâce, “Sayd”, 15).

Hanefi mezhebine göre sırtlan azı dişi olan, yırtıcı bir hayvan olduğu için etini yemek haram sayılmıştır. Bu hadislerden çıkarım yapan diğer üç mezhebe göre helal kabul edilmiştir (Cezîrî, 2010).

At/(الفرس)

Araplar, atların vahşi hayvanlar olduğunu ve ilk evcilleştirip onlara binen kişinin Hz. İsmail olduğunu söylerler. Atlar, hayvanlar arasında insana ahlak ve duygu bakımından en çok benzeyen canlılardır. Çünkü atlarda da insanlarda olduğu gibi cömertlik, şeref ve yüksek himmet gibi özellikler bulunur. Hatta öyle atlar vardır ki binicisi

üzerindeyken kesinlikle dışkılamaz veya idrarını yapmazlar. Atlar genellikle sahiplerini tanır ve bazen başka birinin kendilerine binmesinden hoşlanmazlar (Demîrî, 2003).

حَدَّثَنَا الْحَمِيدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ، قَالَتْ: «نَحَرْنَا فَرَسًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَكَلْنَاهُ

Esma'nın (r.a.) rivayetine göre onlar Resûlullah döneminde bir at kesip yemişlerdir (Buhârî, “Zebâih”, 24).

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ لُحُومِ الْخُمُرِ، وَأَذِنَ لَنَا فِي لُحُومِ الْخَيْلِ.

Cabir b. Abdullah'ın rivayetine göre de Resûlullah, Hayber günü eşek etlerini yasaklamış, at etlerine izin vermiştir (Buhârî, “Meğâzî”, 40).

Atları burada av hayvanları arasında zikretmemizin sebebi, birçok hadiste at etinin yenmesine dair bilgilerin yer almasıdır. Ayrıca Peygamberimizden önce ve sonraki dönemlerde avcılar, avlarını genellikle at sırtında kovalayarak yakalarlardı. Yani at, sadece binek ve savaş hayvanı değil aynı zamanda bir av kovalama hayvanı olarak da kullanılırdı.

At eti Hanefî mezhebine göre tenzihen mekruhtur. Mâlikî mezhebine göre haramdır. Hanbelî ve Şâfiî mezheplerine göre helaldir (Cezîrî, 2010).

Keler/(الضب)

Keler, kertenkele, bukalemun, komodo ejderi gibi hayvanlara benzemektedir. Kelerin özelliklerinden birisi, su içmeden yaşayan bir hayvandır. Yiyecek bulmadığı zaman çölde esinti ile yaşamını sürdürebilen bir özelliğe sahiptir. Dişi keler yumurtlamak istediğinde yerde bir çukur açar ve yumurtalarını içine bırakır. Daha sonra yumurtalarını toprakla örter. Kelerin yumurtası güvercin yumurtası büyüklüğündedir. Bir kelerin yumurtlama döneminde yetmiş küsur yumurta yumurtladığı söylenir. Kuluçka süresi kırk gündür (Demîrî, 2003).

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الضَّبُّ لَسْتُ أَكُلُهُ وَلَا أُحَرِّمُهُ.

Abdullah b. Ömer'in rivayetine göre Resûlullah'a kelerin hükmü sorulmuş o da şöyle cevap vermiştir: “Ben onu ne yerim ne de haram kılarım” (Buhârî, “Zebâih”, 33).

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ: أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْتَ مَيْمُونَةَ، فَأَتَتْ بِضَبٍّ مَخْنُودٍ، فَأَهْوَى إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ، فَقَالَ بَعْضُ النِّسْوَةِ: أَخْبَرُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا يَرِيدُ أَنْ يَأْكُلَ، فَقَالُوا: هُوَ ضَبٌّ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَرَفَعَ يَدَهُ، فَقُلْتُ: أَحَرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ: لَا، وَلَكِنْ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي، فَأَجَذَنِي أَعَافَهُ قَالَ خَالِدٌ: فَاجْتَرَرْتُهُ فَأَكَلْتُهُ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْظُرُ.

İbn Abbas'ın (r.a.), Halid b. Velid'den (r.a.) naklettiği bir başka hadise göre, Halid Hz. Peygamber ile birlikte eşi Meymune (r.anha) annemizin evine gitti.⁵ Onun yanında kız kardeşi Hufeyde'nin, Necid bölgesinden getirdiği pişirilmiş keler eti vardı ve önlerine konuldu. (Hz. Peygamber bir yiyeceğin ne olduğu ona haber verilmeden o yiyeceğe elini uzatmazdı). Resûlullah elini pişmiş kelere uzatınca eşlerinden birisi, “Resûlullah'a ne takdim ettiğinizi haber verin” dedi. “Bu keler eti” dediklerinde de elini çekti. Halid b. Velid, “Ey Allah'ın Resülü! Keler etini haram mı kıldın” diye sorunca. Hz. Peygamber, “Hayır, fakat keler benim memleketimde bulunmayan (yenilmeyen) bir hayvandır. Bu yüzden ben de yemek istemedim” dedi. Halid b. Velid devamla şöyle demiştir: “Ben yemeği önüme çekip yedim. Allah'ın Peygamberi de bana bakıyordu fakat beni yemekten menetmedi” (Buhârî, “Zebâih”, 33).

عَنْ ثَابِتِ بْنِ وَدِيعَةَ، قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَيْشٍ فَأَصْبَحْنَا ضَبَابًا قَالَ فَشَوَيْتُ مِنْهَا ضَبًّا فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَضَعْتُهُ بَيْنَ يَدَيْهِ قَالَ فَأَخَذَ غُودًا فَعَدَّ بِهِ أَصَابِعَهُ ثُمَّ قَالَ إِنَّ أُمَّةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مُسِخَتْ دَوَابٌّ فِي الْأَرْضِ وَإِنِّي لَا أَدْرِي أَيُّ الدَّوَابِّ هِيَ قَالَ فَلَمْ يَأْكُلْ وَلَمْ يَنْهَ.

Sâbit b. Vedîa'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resûlullah (s.a.v.) ile beraber bir askerî birlik içerisinde bulunuyordum. Derken birkaç keler yakaladık. Ben onlardan birini kızartıp Resûlullah'a (s.a.v.) getirdim ve önüne koydum. Hz. Peygamber bir çöp alıp onunla (kelerin) parmaklarını saymaya başladı sonra “İsrail oğullarından bir topluluk yerde yürüyen hayvanlar şekline çevrilmiştir. Ancak ben (onların çevrildiği) bu hayvanın hangi hayvan olduğunu bilmiyorum” buyurdu ve (bu keleri) yemedi, (yenilmesini de) yasaklamadı (Ebû Dâvûd, “Et'ime”, 28; İbn Mâce, “Sayd”, 16).

Keler eti Mâlikî, Hanbelî ve Şâfiî'ye göre helal kabul edilmiştir. Hanefiler ise keleri habâisten saydıkları için haram kabul etmişlerdir (Cezîrî, 2010).

⁵ Hz. Meymune hem Abdullah b. Abbas'ın hem de Hz. Halid b. Velid'in teyzesi olur.

Kirpi/(القنفذ)

Kirpiler temelde iki türdür: oklu kirpi ve bildiğimiz normal kirpiler.

Oklu kirpi, memeliler sınıfına ait bir hayvandır. Bu tür, dikenli yapısı ve çoğunlukla gece aktif olan yaşam tarzıyla tanınır. Oklu kirpilerin vücutları, kalın ve sert dikenlerle kaplıdır. Bu dikenler, onları avcılardan koruyan etkili bir savunma mekanizmasıdır. Boyutları türlerine göre değişiklik gösterir ve genellikle 30 cm ile 90 cm arasında değişir. Oklu kirpiler, ormanlık alanlar, çalılıklar ve açık araziler gibi farklı habitatlarda yaşayabilirler. Barınmak için genellikle ağaçların altını, kayaları veya diğer doğal yapıları tercih ederler ("Oklu kirpi", 2025).

Beslenme açısından oklu kirpiler çoğunlukla otçudur. Öğünlerinde yapraklar, meyveler, kökler ve bazen de böcekler bulunur. Gececi bir yaşam sürdürürler ve geceleri aktif olurlar. Tehlike anında dikenlerini dikleştirerek kendilerini korurlar. Ayrıca, zaman zaman yuvalarını terk edip yeni bölgeler keşfederler. Oklu kirpiler, yıl boyunca üreyebilirler. Dişiler genellikle 2-4 yavru doğurur ve bu yavrular doğduklarında oldukça savunmasızdır. Ancak, oklu kirpiler barınma kaybı ve avlanma gibi tehditlerle karşı karşıyadır. Bu nedenle bazı türleri koruma altına alınmıştır. Dikenli ve korkutucu görünümüne rağmen, genellikle insanlara karşı zararsız hayvanlardır.

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ خَالِدٍ الْكَلْبِيُّ أَبُو ثَوْرٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عِيسَى بْنِ نُمَيْلَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عَمَرَ فَسُئِلَ عَنْ أَكْلِ الْقَنْفَذِ، فَقَالَ {قُلْ لَا أَجِدُ فِيهَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا} الْآيَةَ، قَالَ: قَالَ شَيْخٌ عِنْدَهُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: ذَكَرَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ خَبِثَةٌ مِنَ الْخَبَائِثِ فَقَالَ ابْنُ عَمَرَ: إِنْ كَانَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا فَهُوَ كَمَا قَالَ مَا لَمْ نَذِرْ.

İsa b. Numeyle el-ferazinin babasından naklettiği rivayete göre, İbn Ömer'e kirpinin yenilmesini hakkında sorulan bir soruya o, "...{قُلْ لَا أَجِدُ فِيهَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا} (En'âm, 6/145) ayetini okuyarak cevap vermiştir. Bu sırada orada bulunan bir ihtiyar, şöyle demiştir: Ben Ebû Hüreyre'den şöyle işittim: "Resûlullah'ın yanında kirpiden bahsedilince, Resûlullah "O habâisten bir habistir" buyurdular." Bunun üzerine İbn Ömer şöyle demiştir: "Eğer Resûlullah böyle demişse hüküm onun dediği gibidir" (Ebû Dâvûd, "Et'ime", 30).

Deliller arasındaki farklılık mezheplerin görüşlerine de yansımıştır. Şâfiî ve Mâliki mezheplerine göre kirpi, eti helal olan bir av hayvanıdır. Ancak Hanefi ve Hanbelîlere göre haram olup yenilmez (Cezîrî, 2010).

Serçe/(العصفور)

Serçe kuşunun pek çok türü vardır ve Arapçada "Dûrî" adıyla bilinir. Genellikle insanların yaşadığı yerlerde ve yerleşim alanlarında yuva yapar. Tanelerle beslenen bu kuş, yavrularına karşı gösterdiği büyük şefkat ve ilgiyle tanınır. Serçe terk edilmiş diyarlarda kalmaz, bir yerleşim yeri boşaldığında, serçeler de orayı terk eder. Yürüme yeteneği olmayan serçe, zıplayarak hareket eder. Bulunduğu ortama ve yaşam koşullarına bağlı olarak beş yıl kadar yaşayabilen bu hayvanın ömrü Demîrî'ye göre yaklaşık bir yıldır (Demîrî, 2003).

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدٍ الْمُفَرِّئِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا سَفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ صُهَيْبٍ، مَوْلَى ابْنِ عَامِرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ إِنْسَانٍ قَتَلَ عَصْفُورًا فَمَا فَوْقَهَا بَغِيرَ حَقِّهَا، إِلَّا سَأَلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا حَقُّهَا قَالَ: يَذْبَحُهَا فَيَأْكُلُهَا، وَلَا يَقْطَعُ رَأْسَهَا يَزِمِي بِهَا.

Abdullah b. Amr'dan nakledilen rivayete göre, Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Haksız yere öldürmesini meşru ve haklı kılacak bir neden olmaksızın bir serçe veya daha büyük bir kuşu öldüren insana yüce Allah mutlaka onun hesabını sorar." "Ey Allah'ın Resûlü! Kuşun öldürülmesini haklı kılan ne olabilir?" diye sorulunca da "Avlayan kişinin onu usulüne göre kesmesi ve yemesi, başını kopartıp atmamasıdır" şeklinde cevap verdi (Nesâî, "Sayd", 34).

مَنْ قَتَلَ عَصْفُورًا عَبَثًا عَجَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُ يَا رَبِّ إِنَّ فَلَانًا قَتَلَنِي عَبَثًا وَلَمْ يَقْتُلْنِي لِمَنْفَعَةٍ.

"Kim boş yere bir serçe öldürürse kıyamet günü o serçe, öldüreni Allah'a şikâyet ederek, Ey Rabbim! Falan kimse beni boş yere öldürdü. Beni bir fayda elde etmek (yemek) için öldürmedi" diyecektir (Nesâî, "Dahâya", 42).

Bu hadis, İslâm'ın canlılara karşı merhamet ve adalet anlayışını vurgulayan önemli bir mesaj taşır. Hadiste, bir serçenin bile boş yere öldürülmesinin ciddi bir sorumluluk gerektirdiği ifade edilmektedir. Serçenin kıyamet günü Allah'a şikâyet edeceği belirtilerek, insanların hayvanlara karşı davranışlarının hesabını vereceği hatırlatılmaktadır.

Tavuk/(الدجاج)

Tavuk, kuş türleri arasında yer alan bir canlıdır. Az uyur ve genellikle yüksek yerlerde uyumayı tercih eder. Kuluçka yoluyla ürer ve civcivler yumurtadan tam gelişmiş olarak çıkar. Civcivler, kendi kendilerini besleyebilecek duruma gelene kadar hızla toparlanır. Horoz bulunmayan tavukların yumurtaları daha düşük kalorili olur ve bu yumurtalardan civciv çıkmaz. Tavuğun genç olanına "ferrûc" veya "ferik" denilir (Demîrî, 2003).

Evcil ve yabani türleri olan tavuğun pek çok çeşidi vardır. Bunlardan “Habeş tavuğu” boyut, renk ve görünüm açısından evcil tavuğa benzeyen, keklik ve turaç gibi yabani bir kuş türüdür. Genellikle Kuzey Afrika ülkelerinde bulunur ve deniz kıyılarında yaşamayı tercih eder. Yuva yaparken temiz yerleri seçer ve yumurtalarını bu bölgelere bırakır. Irak’ta bu kuş, “ed-decâcetü’s-sündiyye” olarak adlandırılmıştır (Demîrî, 2003). “Habeş Tavuğu”, diğer tavuk türleri ve güvercinle benzerlik göstermesi sebebiyle, ulemanın büyük bir kısmı tarafından bu hayvanın eti, helal kabul edilen diğer kuşlara benzetilerek helal sayılmıştır (Nevevî, 1347).

Sülün, tavukgiller takımında bulunan büyük bir kuş grubundaki kuşlara verilen genel addır. 11 cinsi ve 35 türü bulunan sülünlerin erkekleri ve dişileri birbirine benzemez. Erkek sülünlerin daha parlak renkli tüyleri ve uzun kuyrukları vardır. En çok bilinen bayağı sülün dünya üzerinde hem doğal alanlarda bulunur hem de çiftliklerde yetiştirilir. Doğada yaşayanları av hayvanı olarak avlanır. Sülünlerin kuluçka süresi 24 gündür ve yavrular 2. haftada ağaçlara tünebilecek kadar uçabilir, 3. haftada ise tamamen uçabilecek erginliğe ulaşırlar. Geceleri ağaçlarda tünerler; meyveler, daneler, bitki yumruları, ot tohumları ve böceklerle beslenirler. Türkiye’de Samsun, Sinop, Zonguldak, Sakarya, Kocaeli, İstanbul, Kırklareli, Tekirdağ ve Bursa gibi bölgelerde doğal olarak bulunurlar. Ayrıca Avrupa, İran, Türkmenistan, Moğolistan, Çin, Kore, Japonya ve Amerika’da da yaygındırlar. Orman Genel Müdürlüğü, 1969 yılından itibaren Samsun-Gelemen ve Bursa Karacabey-Ovakorusu’nda üretilen sülünleri doğal yaşam alanlarına yerleştirmektedir (Huş, 1974).

حَدَّثَنَا بِحْبِي، حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ زُهْدِ الْجَرْمِيِّ، عَنْ أَبِي مُوسَى يَغْيِي الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ دَجَاجًا.

Ebû Musa el-Eş‘arî diyor ki: “Ben Peygamberin tavuk yediğini gördüm” (Buhârî, “Zebâih” 26).

Tavuk eti icmâ ile helal kabul edilmiştir (Zuhaylî, 2012).

Toy Kuşu/(البارى)

Toy kuşu hadislerde ismi geçen av hayvanlarından. Büyüklüğü bir hindi kadardır. Tüyleri sık ve çoktur. Boynu uzun ve kül rengine sahip bir hayvandır. Gagası biraz uzundur. Karatavuğu diye de bilinir. (Demîrî, 2003). Arapça’da “Hubara” ismi cinstir. Hem erkek Toy kuşu hem de dişi Toy kuşu için kullanılır. Toy kuşunun kendine has ilginç bir savunması vardır. Kartal onu avlamak istediğinde, sağa sola kaçarak fırsatını bulduğunda hızlı bir şekilde sıvı dışkısını ona salarak adeta kartalı sersemleştirir, bunu fırsat bilerek kartalı gagalamaya başlar, bazen bu gagalamadan dolayı kartal ölebilir. Toy kuşu ahmaklığı ve gafleti ile meşhur bir kuştur. Öyle ki Araplar onun hakkında şöyle demişlerdir: (ما فى الطيور اشد بلبها منها لانها تترك بيضها و تحضن بيض غيرها). Yani kuşlar içerisinde o kadar ebleh bir kuştur ki kendi yumurtasını terk edip başka kuşların yumurtalarını sahiplenir. Yine Hz. Osman’ın (r.a.) Toy kuşu hakkında şöyle bir darb-ı mesel söylediği rivayet edilir: (كل شيء يحب ولده حتى الحبارى) “Her şey yavrusunu sever, hatta toy kuşu bile” (Bâşâ, 1978).

حدثنا الفضل بن سهل حدثنا ابراهيم بن عبد الرحمن بن مهدي حدثنا بريد بن عمر بن سفيانة عن ابيه عن جده قال اكلت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم لحم حبارى.

Beriyye b. Ömer, babası yoluyla dedesinin şöyle dediğini rivayet etmiştir; “Ben Resûlullah’la beraber bir toy kuşu yedim.” (Ebû Dâvûd, “Et’ime”, 29; Tirmizî, “Et’ime”, 26).

İbn Hacer, Fazl b. Sehl’in (ö. 255/869[?]) sadûk bir ravi olduğunu söylemektedir. İbrahim b. Abdurrahman (ö.?), İbn Hacer’e göre sadûk ama tanınmayan bir ravidir. İbrahim b. Ömer b. Sefine (ö.?) mestur, Ömer b. Sefine (ö.?) sadûk bir ravidir (İbn Hacer, 1986).

Asıl adı Ebû Abdurrahmân (Ebû’l-Bahterî) olan Sefine (r.a.) (ö. 80/699 [?]), Beriyye’nin (İbrahim b. Ömer) dedesidir. Bu zat sahâbeden olup, Hz. Peygamberin veya Ümmü Seleme’nin (r.anha.) azadlı kölesidir. Meşhur birisi olup birçok hadis rivayet etmiştir. Tirmizî (ö. 279/892) bu hadis hakkında “Bu garib bir hadistir, bunu sadece bu yoldan bilmekteyiz” değerlendirmesini yapmıştır (İbn Hacer, 1986).

Demîrî, Toy kuşunun etinin helal olduğunu ancak her türlü pis böcek yediğinden dolayı bazı insanların onun etinden tiksindiklerini söylemektedir. Toy kuşunun etinin helal olması onun yırtıcı kuşlardan olmamasındandır. Bir de Araplar onu (İslâm öncesinde) tayyibattan görmüşler ve İslâm’ın gelişiyle birlikte herhangi bir yasaklama da olmamıştır (Demîrî, 2003).

Çekirge/(الجراد)

Çekirge iki sınıfa ayrılır. Uçan çekirgeler ve uçmayan çekirgeler. Bir çekirge yaklaşık yüz yumurta bırakır. Çekirgeler yumurtalarını kayaların üzerine bırakırlar. Daha sonra bu yumurtalardan çıkan yavru çekirgeler etrafa dağılır önlerine çıkan ekinleri yiyip bitirerek zarar verirler.

Ebû Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Allah Resulü ile ya bir hac ya da umre yolculuğuna çıkmıştık. O sırada bir çekirge sürüsü ile karşılaştık. Ayaklarımızla ve kamçılarımızla çekirgelere vurmaya başladık. Allah Resulü bize dedi ki; “Onları yiyiniz, çünkü onlar deniz avındandır” (İbn Mâce, “Sayd”, 9).

İbn Mâce bu hadisin zayıf olduğunu senedinin kuvvetli olmadığını söylemektedir. Eğer bu hadis sahih olsaydı, “İhramlıyken çekirge öldürene ceza yoktur” iddiasında olanlara delil olurdu. Ama cumhuru ulema bunu kabul etmemiştir. Yani çekirgeyi kara avından saymışlardır. İhramlıya çekirge avlaması sebebiyle ceza gerekmesi de kara avı olduğuna bir delildir.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ غَزَوَاتٍ نَأْكُلُ الْجَرَادَ.

Abdullah b. Ebû Evfâ diyor ki: “Resûlullah ile birlikte yedi gâzveye çıktık, hepsinde de çekirge yedik (İbn Mâce, “Sayd”, 9)

Çekirgenin nasıl boğazlanacağı ile ilgili farklı görüşler olsa da asıl olan boğazlanmadan helal olmasıdır. Bunun delili şu hadistir: “Bize iki meyte (ölü) ve iki kan helal oldu. Bunlar balık ile çekirge ve karaciğer ile dalaktır” (İbn Mâce, “Et’ime”, 31).

İmam Nevevî çekirgenin cumhurun icmâi ile helal olduğunu söylemektedir. Ancak İbnü'l-Arabî Tirmizî'nin şerhinde helal olan çekirgenin Hicaz çekirgesi olduğunu iddia eder. Ona göre Endülüs'teki çekirgeler yenmemektedir. İbn Hacer, İbnü'l-Arabî'nin bu görüşünün Endülüs'teki çekirgelerin zehirli olmasından kaynaklandığını düşünmektedir (İbn Hacer, 2000). Türkiye’de çekirge yemek pek alışık olmayan bir durum olsa da düşmanın kıskırttığı çetelerin Peygamber şehrini ele geçirememeleri için zor şartlarda iki buçuk sene kadar mücadele eden Medine Müdafîi Fahrettin Paşa (1868-1948) iki ay süreyle askerlerine çekirge yedirmiştir (İzci, 2023). Günümüzde Hicaz bölgesinde insanların çekirge yediklerine dair bilgimiz olmasa da geçmişte tüketilmekteydi. Çekirge helal bir av hayvandır ve bu Hz. Peygamberin hadisleriyle sabit olup günümüze kadar da aksine bir uygulama olmamıştır.

Çekirgenin nasıl tüketildiğine dair şu bilgiler verilebilir:

- Toplanan çekirgeler, siroz balığı gibi güneşte kurutulur, iki üç gün bekletilir, ardından baş ve ayakları ayrılarak beden kısmı yağ ile kavrulup yenilir.
- Sıcak suda haşlanan çekirgelerin baş ve ayakları temizlenir, pişmekte olan pirinç veya bulgur pilavına eklenir.
- Haşlanmış çekirgeler tabağa konularak üzerine zeytinyağı ve limon eklenir.
- Kavrulan çekirgeler, havanda toz haline getirilir ve et tozu konservesi olarak kutular veya dağarcıklarda saklanır (Karagöz, 2016).

Ceylan/(الظبي)

Ceylanlar, sürüler halinde yaşayan hayvanlardır. Genellikle ağustos ayında çiftleşmeye başlarlar, ancak bu süreç iklim koşullarına bağlı olarak aralık ayına kadar uzayabilir. Şubat veya mart aylarında ise doğum yaparlar ve genellikle birer yavru dünyaya getirirler. Ceylan yavrularına, tıpkı keçi yavrularında olduğu gibi “oğlak” denilir. Gebelik süreleri yaklaşık beş-altı ay sürer. Ceylanların en bilinen türü olan Arap Ceylanı, dünyada Kuzey Afrika’nın bazı bölgelerinde ve Suriye’de yaşar. Türkiye’de ise Şanlıurfa ve Mardin illerinde görülmektedir (Özcan, 1971).

Osmanlı döneminde Suriye topraklarında ceylan avı, genellikle tazılar ve atlarla yapıldı. Bu av şekli hem eğlenceli hem de eğitici bir spor olarak kabul edilirdi. Ancak daha sonraları avcılar ceylanları otomobillerle kovalamaya başladılar. Bu yöntem hem adaletsizdir hem de ceylanların neslinin tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına neden oldu. Avcılık ve atıcılık kitaplarında önerilen av şekli ise avcının suyun başında bekleyerek veya ceylanları çevreleyerek yapılmasıdır (Özcan, 1971).

Günümüzde ceylanlar, Türkiye’de koruma altına alınmış bir türdür. Şanlıurfa’nın Ceylanpınar ilçesinde bulunan TİGEM (Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü) işletmelerinde, ceylanların üretimi yapılmaktadır. Burada yetiştirilen ceylanlar, belirli zamanlarda ve kontrollü bir şekilde doğaya salınmaktadır. Bu uygulama, ceylan varlığının korunmasına ve doğal dengenin sürdürülmesine katkı sağlamaktadır.

Ceylan eti dört mezhebe göre helal olan hayvanlar arasında kabul edilmiştir (Cezîrî, 2010).

عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ بِظَبْيٍ قَدْ أَصَابَهُ بِالْأَمْسِ، وَهُوَ مَيِّتٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ عَرَفْتُ فِيهِ سَهْمِي، وَقَدْ رَمَيْتُهُ بِالْأَمْسِ، فَقَالَ: وَلَوْ أَغْنَمَ أَنْ سَهْمَكَ قَتَلَهُ أَكَلْتَهُ، وَلَكِنْ لَا أَدْرِي هَوَامُ اللَّيْلِ كَثِيرَةٌ.

H. Âişe'den (r.anha.) rivayet edilen bir hadiste Efendimize bir kişi bir gün önce vurup öldürdüğü ölü bir ceylan ile gelerek, "Ey Allah'ın Resûlü! Bu avda okumu buldum dün vurmuştum" dedi. H. Peygamber de "Eğer senin okunla öldüğünü bilseydim yerdim. Fakat bilmiyorum gece ortaya çıkan çok sayıda haşere var (yani gece fare vb. hayvanların senin yaraladığın hayvanı yerken öldürmüş olma ihtimalinden korkarım)" (Abdürrezzâk, 1403).

Bu rivayet, İslam hukukunda avcılık ve tüketim konularında önemli prensipleri ortaya koymaktadır. Rivayette H. Peygamber (s.a.v.), bir av hayvanının kendi okuyla vurulduğunu bilseydi onu yiyeceğini, ancak gece ortaya çıkan haşerelerin (fare gibi hayvanların) avı yiyerek öldürmüş olma ihtimalinden çekindiğini ifade etmektedir.

İslam hukukunda bir şeyin helal veya haram olduğuna hükmetmek için kesin bilgi (yakîn) esastır. Şüpheli (şek) durumunda ihtiyatlı davranmak tercih edilir. H. Peygamber'in "Bilseydim yerdim, fakat bilmiyorum" ifadesi, avın ölümüne kendi okunun mu yoksa başka bir faktörün mü neden olduğu konusundaki şüphenin, eti yememe yönünde bir tutuma yol açtığını göstermektedir.

Rivayet, özellikle şüpheli durumlarda tedbirli davranmanın ve şüpheden kaçınmanın önemini vurgular. Avcı, avının kendi atışı sonucu öldüğünden emin olmalıdır. Eğer ölüm nedeni konusunda bir şüpheli varsa, o avın etinden uzak durmak daha uygun görülmüştür. Bu, genel bir fıkıh kaidesi olan "Şüpheli götürülen durumlarda haramdan kaçınmak için ihtiyatlı davranmak esastır" prensibiyle de uyumludur.

Sonuç olarak, bu rivayet Müslümanların yiyecek konusunda gösterdiği titizliği ve özellikle av eti gibi şüpheli durumlar oluşabilecek konularda ihtiyatlı davranma gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır. Şüpheye mahal vermeden helal olanı tüketme prensibi, İslam'ın yaşamın her alanına yayılmış önemli bir ilkesidir.

DENİZ CANLILARININ AVI

Kur'an-ı Kerîm, deniz avının helal olduğunu açıkça belirtmiştir. Denizde yaşayan hayvanların yenmesi konusunda Kur'an-ı Kerîm'de, "Taze etinden yemeniz ve mücevherini çıkarıp takınmanız için denizi hizmetinize veren de O'dur" (Nahl 16/14) ve "Kendinize ve yolculara geçimlik olmak üzere sulara avlanmak ve onu yemek size helâl kılındı" (Mâide 5/96) buyrulmaktadır.

H. Peygamber de bu konuda kendisine yöneltilen bir soruya, "Onun (denizin) suyu temiz, ölüsü helaldir" şeklinde cevap vermiştir (Nesâî, "Sayd", 35; Ebû Dâvûd, "Tahare", 41; Tirmizî, "Tahare", 52). Deniz ürünlerinin helalliyi hem ayetlerle hem de hadislerle desteklenmiş olup bu konuda bir şüpheli bulunmamaktadır. Ancak fıkıh âlimleri arasında, hangi canlıların deniz ürünü kabul edilip hangilerinin edilmediği konusu tarih boyunca tartışılmıştır (Zuhaylî, 2012).

Balık: Balık, solungaçları olan canlı organizmalar grubundaki herhangi bir hayvandır. Balıklar, genellikle soğukkanlı, yüzgeçleri olan, uzuvları ve parmakları olmayan suda yaşayan hayvanlardır. ("Balık", 2025).

Tâfi: (Su yüzüne çıkmış) Kendiliğinden ölmüş ve karnı ters dönüp üste çıkmış balıktır. Şayet sırtı üstte ise bu balık tâfi değildir. Eti yenilir. Çünkü tâfinin karnında ölü bulunan balık da yenilir. Ancak balık eğer herhangi bir sebeple ölmüşse yenilir. Kendiliğinden ölen balık yenilmez. Suyun soğuk ya da sıcaklığı sebebiyle veya doğal bir afet sonucunda ölmüşse helaldir (Kâsânî, 1986).

Hanefi mezhebi dışındaki diğer mezheplere göre ister balık olsun ister başka bir deniz canlısı olsun eğer su haricinde yaşamıyorsa yenilmesi helaldir. Buna örnek verecek olursak, köpek balığı, yılan balığı ve yengeç gibi yalnız suda yaşayan canlılar helaldir (Zuhaylî, 2012).

Anber: Büyük bir deniz balığı olan "anber" balının bir çeşididir. Balının yenilmesi de H. Peygamber'den nakledilen şu rivayete binaen helâl kabul edilmiştir:

"H. Peygamber bizleri bir sefere gönderdi. Ebû Ubeyde'yi de başımıza emir tayin etti. Kureyş'e ait bir kervanı gözetliyorduk. Habat denilen dikenli bir ağacın yapraklarını ve yemişlerini yedik, bundan dolayı bu sefere Ceyşü'l-Habat ismi verildi. Bu sırada deniz, sahile benzeri görülmeyen büyük bir ölü balık atmıştı ki buna "Anber" (balina) deniliyordu. Biz bu balıktan yarım ay yedik ve yağıyla yağlandık, nihâyet vücutlarımız iyileşti." Rivâyetin devamında, Medine'ye ulaştıklarında bu durumu Resûlullah'a haber verdikleri ve H. Peygamber'in, "O, Allah'ın sizin için çıkardığı bir rızıktır. Yanınızda onun etinden bir şey var mı, bize de tattırın" buyurduğu, bunun üzerine bu balığın etinden Resûlullah'a bir parça gönderdikleri ve H. Peygamber'in de bundan yediği anlatılmaktadır (Buhârî, "Zebâih", 12; Ebû Dâvûd, "Et'ime", 47; Nesâî, "Sayd", 35).

Hanefi mezhebine göre devamlı olarak suda yaşayıp barınan hayvanlardan her çeşit balığın yenilmesi helaldir. Kalkan balığı, yunus balığı, sazan balığı, yılan balığı gibi balık çeşitleri helaldir. Ancak diğer su hayvanları habâisten (çirkin şeylerden) sayıldıkları için yemeyi caiz görmemişlerdir. Hanefilere göre, yengeç, midye, istiridye,

ıstakoz gibi deniz canlılarını yemek helal değildir. Balık şeklinde olmayan deniz canlılarının da yenilmeleri helal olmadığı için avlanmaları da caiz görülmemiştir (Bilmen, 2005).

SONUÇ

Hiz. Peygamber'in öğretileri, insanların doğayla uyum içinde yaşamalarını ve tüm canlılara karşı merhametli olmalarını öğütlemektedir. Bu bağlamda, avcılık yapan müslümanların bu faaliyeti sadece bir spor veya eğlence aracı olarak değil, sorumluluk bilinciyle ve dinin belirlediği sınırlar içerisinde gerçekleştirmeleri gerekmektedir.

İslâm dininde avcılık, belirli kurallar çerçevesinde helal kılınmıştır. Avlanan hayvanın türü, avlanma şekli ve avcının ehliyeti gibi faktörler, avın helal olup olmadığını belirler. Kur'an ve hadislerde avcılıkla ilgili detaylı hükümler bulunmaktadır. Müslümanlar, bu hükümlere uyarak helal ve temiz gıdalarla beslenmelidirler.

Yaptığımız araştırmadan ortaya çıkan sonuca göre; yabancı eşek, tavşan, toy kuşu, tavuk, serçe, ceylan ve çekirge türü hayvanları avlamak ve yemek dört fıkhi mezhebin ittifakıyla helal kabul edilmiştir. Sırtlan azı dışı olan yırtıcı hayvanlar sınıfına dâhil olduğu için Hanefi mezhebine göre haramdır. Diğer üç mezhebe göre helaldir. Keler ve kirpi habâisten sayıldığı için Hanefiler ile Hanbeliler tarafından haram sayılmıştır. Ancak Şâfiîler ve Mâlikiler helal olduklarına hükmetmişlerdir. At eti ise Hanefi mezhebine göre tenzihen mekruh, Mâlikî mezhebine göre haram, Hanbelî ve Şâfiî mezheplerine göre helaldir.

İhramlı olan kişiye ihramda olduğu sürece avlanması haramdır. Aynı şekilde kendisinin izin ve tâlimatıyla başka birisinin onun için avladığı hayvanın etinden yemesi de haramdır. İhramlı bir kişi av için avcıya yardım etmek niyetiyle avı işaret edemez. Ayrıca ister ihramlı olsun ister olmasın Mekke harem sınırları içerisinde avlanmak haramdır. Aynı şekilde Medine harem sınırları içerisinde avlanmak da caiz değildir.

Deniz hayvanlarından sadece denizde yaşayan ve su dışına çıktığı zaman yaşaması mümkün olmayan bütün canlılar üç mezhebe göre helal kabul edilmiştir. Ancak Hanefi mezhebine göre suda yaşayan canlılardan sadece balık türü helaldir. Buna göre midye, kalamar, ıstakoz, karides, yengeç gibi canlılar balık türü olmadıklarından yenilmesi caiz değildir.

Kara hayvanlarından azı dışı bulunan ve bununla avını parçalayan, aslan, kurt, kaplan, pars, ayı, maymun, sansar, çakal gibi hayvanlar haramdır. Kuşlardan da pençesi olup bununla avını yakalayıp parçalayan, doğan, atmaca, şahin, kartal, çaylak, baykuş, kerkenez gibi yırtıcı kuşların etini yemek helal değildir. Bunun yanı sıra karga, akbaba, yarasa, kırlangıç gibi kuşların eti de haram görülmüştür. Keler ve kirpi etini yemek Hanefi ve Hanbelî mezheplerinde bu hayvanlar habîs (pis) sayıldığından haram olarak kabul edilirken, Şâfiî ve Mâlikiler helal olduğu görüşünü benimsemişlerdir.

Sonuç olarak, İslâm dini avcılığı tamamen yasaklamamış, ancak avın belli kurallar çerçevesinde yapılması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu kuralların adalet, merhamet ve ekolojik denge gibi temel ilkelere göre belirlendiğini söyleyebiliriz. Hadislerde, avcılık yaparken hayvanlara gereksiz acı çektirilmemesi, nesli tükenme tehlikesi olan canlıların korunması ve avlanmanın sadece ihtiyaç durumunda yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca doğal dengenin korunması ve çevreye zarar verilmemesi de İslâm dininin önemle üzerinde durduğu bir husustur.

KAYNAKÇA

- Azîmâbâdî, M. Ş. (1415/1994). *Sünen*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut.
- Bâşâ, A. R. (1978). *es-Sayd 'inde'l-'Arab*, Müesssetü'r-Risâle, Beyrut.
- Bilmen, Ö. N. (2005). *Büyük İslâm İlmihali* (sad. A. Fikri Yavuz), Ravza yayınları, İstanbul.
- Bora, M. E. (ed.). (2005). *Sürdürülebilir Avcılık İçin Temel Eğitim Kitabı*. Eğitim yayınları, Ankara.
- Buhârî, E. A. M. İ. (1422/2001). *el-Câmi 'ü's-sahih*. nşr. Muhammed Zühreir b. Nasr. Dârü Tavki'n-Necât, Beyrut.
- Buhûtî, M. Y. S. (ts.) *el-Keşşâfu'l-kınâ 'an metni'l-'İknâ*. Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut.
- Cezîrî, A. M. İ. (2010). *Kitabü'l-fikh 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a*. Darü İbn Hazm, Beyrut.
- Demîrî, K. M. M. (2003). *Hayâtü'l-hayevânî'l-kübrâ*. Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut.
- Ebû Dâvûd, S. E. S. (1323). *Sünen*. el-Matba'atü'l-Ensâriyye, Delhi.
- Erdem, S. (2009). "Av" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/100. TDV Yayınları, İstanbul.
- İbn Hacer, A. A. (2000). *Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi'l-Buhari*. Darü's-Selam, Riyad.

- İbn Hacer, A. A. (1406/1986). *Takrîbu't-Tehzîb*, thk. Muhammed Avvâme, y.y., Suriye.
- İbn Kudâme, E. M. A. (1389/1969). *el-Muğnî*. thk. Tâhâ ez-Zeynî vd. Mektebetü'l-Kahire, Kahire.
- İbn Mâce, E. A. M. (ts.) *Sünen*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Dâru İhyâ'î'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut.
- İzci, M. (2023). “*Kemâleddin ed-Demîrî'nin Hayâtü'l-Hayevân İsimli Eserinde Hayvanlara İlişkin Hükümler*”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karagöz, İ. (2016). *Helal Mekruh ve Haramlar*. TDV Yayınları, Ankara.
- Karaman, H. vd. (2020). *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. DİB Yayınları, Ankara.
- Kâsânî, A. E. A. (1406/1986). *Bedâ'î'u's-sanâ'î fî tertîbi's-şerâ'î*. Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Müslim, E. M. H. (1374-75/1955-56). *el-Câmi'ü's-sahîh*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. y.y., Kahire.
- Nesâî, E. A. A. (ts.) *Sünen*. y.y., Beyrut.
- Nevevî, E. Z.M. Y. (1344-1347). *el-Mecmu' şerhu'l-muhezzeb*. al-Manariyye, Kahire.
- Nihat, Ö. (1971). *Kara Avcılığı Avcılık ve Atıcılık*. Yayıncılık Matbaası, İstanbul.
- ResmiGazete.(2024),MerkezAvKomisyonuKararı.<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/07/20240714-5.pdf>. Erişim Tarihi: 04.10.2024.
- San'ânî, A. (1403). *el-Musannef*, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut.
- Şener, M. (2009). “Av” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/105. TDV Yayınları, İstanbul.
- Şeybânî, A. H. (1421/2001). *Müsned*, Mü'essesetu'r-Risâle, Beyrut.
- Şirbînî, H. Ş. M. (1415/1994). *Muğnî'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-minhâc*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Taberî, E. C. M. (1420/2000). *Câmi'u'l-beyân fî te'vîli 'âyi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Müessesetu'r-Risâle, Beyrut.
- Tirmizî, E. İ. M. (1998). *Sünen*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut.
- Türkçe Sözlük. Avcı. (2025). <https://sozluk.gov.tr>. Erişim Tarihi: 04.04. 2025.
- Wikipedia. (2025). Oklu kirpi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Oklu_kirpi. Erişim Tarihi:12.03.2025.
- Wikipedia. (2025). Balık. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Balık>. Erişim Tarihi:17.04.2025.
- Zuhaylî, V. (20129). *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*. çev. Ahmet Efe vd. Risale, İstanbul.
- Zeyla'î, O. A. (1313). *Tebyînü'l-hakâik*. el-Matba'atü'l-Kübrâ'l-Emîriyye, Kahire.